

ALEVİ-BEKTAŞİ YOLUNDA DÖRT KAPI'NIN MAKAMLARI

The Makams of The Four Gates in The Alevi-Bektashi Belief

Ali Rıza Özdemir¹

Öz

İnsanı ve toplumu rızalık kavramı temelinde eğitmenin programı olan Dört Kapı, makam adı verilen bazı ara basamaklara sahiptir. İnsanın gelişimini aşama aşama tamamlamasını sağlayan bu programın Alevilikteki ara basamakları, çalışmanın temel problemdir. Çalışmada araştırılan başlıca sorular şunlardır: Dört Kapı programı içindeki makamlar kaç tanedir ve nelerdir? Farklı kaynaklarda ve farklı yol uluları tarafından bu makamlar nasıl ve ne şekilde belirlenmiştir? Makamların benzer ve farklı yönleri nelerdir? Kaynaklarda yer verilen farklı makamlardan kapsayıcı bir inşaya gidilebilir mi? Makalede kullanılan kaynaklar Aleviliğin yazılı kaynakları ile iç metinleridir. Bu kaynaklara bakılarak Dört Kapı programının makamları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sonucunda Dört Kapı içinde yer alan makamlar arasında bazı farklılıklar olmakla birlikte, benzerliklerin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıkların bir kısmının eserlerin çoğaltılması sırasında çoğaltan kişilerden, bir kısmının ise yol ulularının görüşlerinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş Veli, Dört Kapı, Kırk Makam, Alevilik, Bektaşilik.

Abstract

The program of the Four Gates, which is based on the concept of consent of people and society, has some intermediate steps called makam. The intermediate steps of this program, which enable the development of humans gradually in Alevism, are the main problem of this study.

The main questions investigated in the study are: How many intermediate steps are there in the Four-Gates program and what are they? How and in what way have these intermediate steps been determined by different sources and different Alevi scholars? What are the similar and different aspects of these steps? Can we go to an inclusive construction from the different intermediate steps included in the sources?

The sources used in the article are the written sources of Alevism and its inner texts. By looking at these sources, the makams of the Four Gates program were tried to be determined.

The results of the study show that although there are some differences between the makams in the Four-Gates program, similarities were found to be higher. It was estimated that some of these differences were caused by the people who reproduced the written sources and

¹ Bilim uzmanı, MEB, Balıkesir, Türkiye / e-posta: allik24@hotmail.com / Orcid no: 0000-0002-9046-3169.

some of them were the opinions of the Alevi scholars.

Key Words: Haci Bektaş Veli, Four-Gates, Forty Maqam, Alevism, Bektashism.

GİRİŞ

Dört Kapı, rızalık kavramı temelinde insanı eğitmek ve toplumu inşa etmek için tasarlanan eğitim programına verilen addır.² Kimi aşamalar içeren bu program, ana ve ara basamaklara sahiptir. **Dört Kapı** çatı adını alan ana basamaklar, **Şeriat, Tarikat, Marifet** ile **Hakikat** kapılarından oluşur. **Makam** adı verilen ara basamaklar, bu kapılar içerisinde bulunur. Farklı kaynaklarda farklı sayılarda verilen makamların içerikleri de kimi farklılıklar gösterir. İnsanın gelişimini aşama aşama tamamlamasını sağlayan bu programın Alevi bilgi ve anlam evrenindeki ara basamakları yani makamları, çalışmamızın temel araştırma problemini oluşturmaktadır.

Çalışmamızda araştırılan başlıca sorular şunlardır: Dört Kapı programı içindeki makamlar kaç tanedir ve nelerdir? Farklı kaynaklarda ve farklı yol uluları tarafından bu makamlar nasıl ve ne şekilde belirlenmiştir? Makamların benzer ve farklı yönleri nelerdir? Makamlardaki benzerlikler ve farklılıklar nasıl yorumlanabilir? Kaynaklarda yer verilen farklı makamlardan yola çıkılarak kapsayıcı bir inşaya gidilebilir mi?

Makalemizde kullandığımız kaynaklar Aleviliğin yazılı kaynaklarıyla iç metinleridir.³ Bu kaynaklara bakılarak Dört Kapı'nın makamları tespit edilmeye çalışılmıştır. Dört Kapı hakkında yapılan güncel çalışmalar ve gelenekten kopuk yeni inşalar, birçok eleştiriyi hak etmektedir. Bu nedenle zorunlu haller dışında güncel çalışmalara başvurulmamıştır. Dört Kapı ile ilgili güncel çalışmaların ve gelenekten kopuk ve köksüz inşaların kapsayıcı bir eleştirisi

² Detaylar için bkz.: Ali Rıza Özdemir, "Alevi-Bektaşî Yolunda Dört Kapı Kavramı". *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 13/1 (Haziran 2020), 249-283; Fevzi Rençber, *Hakk Muhammed Ali Aşkî: Adıyaman Alevileri*. (Ankara: Gece Kitaplığı, 2016), 172-178.

³ Sönmez Kutlu, *Alevilik Bektaşîlik Yazıları: Aleviliğin Yazılı Kaynakları*, (İstanbul: Ankara Okulu Yayınları, 2008); Ali Rıza Özdemir, *Aleviliğin Yazılı Kaynakları*. (Ankara: Kripto Yayınları, 2017).

mutlaka yapılmalıdır.⁴ Bu makalenin araştırma ve yazım sürecinde, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu yazar tarafından teyit edilmiştir.

Dört Kapı kavramı Aleviliğin yazılı kaynaklarında sıklıkla geçmekle birlikte makamları sayan ve açıklayan kaynaklar son derece sınırlıdır. Başta Pir-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevi ile Hünkâr Hacı Bektaş Veli olmak üzere az sayıda eren, Dört Kapı'nın makamlarını sıralamıştır. Bu az sayıda veride makamlar ana hatlarıyla örtüşse bile, kimi makamlar farklılıklar gösterir. Bu çalışmada Dört Kapı'nın makamlarına temas eden yazılı kaynaklar esas alınarak ortak ve kapsayıcı bir yol haritası inşa edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda önce her kapının makamları yazılı kaynaklara göre bir araya getirilmiş, sonra bunlar konularına göre kendi içinde bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Örneğin şeriat makamları arasında yer alan nikâhla kendisine eş almak,⁵ hayız ve nifaz (özel haller) dönemlerinde kadınlarla ilişkide bulunmamak⁶ gibi makamlar **“Nikâh kıymak”** başlığı altında toplanmıştır. Kimi kaynaklarda yer alan makamlar kapılar arasında taşınmıştır. Bunda da söz konusu makamın kaynaklarda hangi kapıda yoğunluk kazandığını dikkate alınmıştır. Örneğin tek kaynakta Hakikat kapısında gösterilen giybetin yasaklanması⁷, Şeriat kapısındaki **“Dili korumak”** başlığı altına taşınmıştır. Sonuç olarak yaptığımız tasnif, bize Dört Kapı'nın onar taneden toplam kırk tane makamı olduğu sonucuna ulaştırmıştır.

Çalışmanın sonucunda Dört Kapı içinde yer alan makamlar arasında bazı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu farklılıklar Dört Kapı müfredatının genel yapısına ve ruhuna ters düşmediği hatta birbirini tamamladığı görülmüştür. Bu farklılıkların en azından bir kısmının eserlerin çoğaltılması sırasında çoğaltan kişilerden yahut yol ulularının görüşlerinden kaynaklandığı tahmin edilmiştir.

⁴ Bu konuda yapılan sınırlı bir çalışma için bkz.: Hanifi Şahin, “Alevi Yazılı Kaynaklarındaki Dört Kapı Kırk Makam Anlayışının Günümüz Alevi Yazarlarca Algılanışı”, *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu, 03-05 Ekim/October 2013*, Ed. Mehmet Yazıcı, (Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2014), 1/274-288

⁵ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, trc. Baki Yaşa Altınok, *Hacı Bektaş Veli El Kitabı*, haz. Abdurrahman Güzel (Ankara: Akçağ Yayınları, 2011), 428.

⁶ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, “Ahmet Sırrı Dede Baba ve ‘Bektaşî Tarikatı’”, nşr. H. Yılmaz, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 99/10 (1999), 35.

⁷ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

Bu çalışmada Kırk Makam ana hatları ile ifade edilmiş, Aleviliğin yazılı kaynaklarındaki yer verilmiş şekilleri özce aktarılmıştır. Her makam için ayrı çalışmaların yapılması ve içeriklerinin kâmilan açıklanması gerekir.

1) Bulgular

Dört Kapı içindeki makamlar, Aleviliğin yazılı kaynaklarında genel olarak onlu sistemler şeklinde tasnif edilir. Buna göre, Dört Kapı içinde Kırk Makam vardır. Aleviliğin yazılı metinlerinin neredeyse tamamında ve sözlü gelenekte onlu sistem baskın şekilde varlığını göstermektedir. Sadece bir kaynaktan ise yedili sisteme rastlanır. Her kapıda farklı makamlar olduğunu söyleyen kaynaklar da vardır ancak bunlar istisnadır.

1.1. Makamların Sayısı

1.1.1. Onlu Makamlar

Dört Kapı programını Türk irfanında ilk defa gündeme getiren Hoca Ahmet Yesevi, Dört Kapı'nın her birinde onar taneden toplam kırk makam sayar. Yesevi'nin Hz. Ali'den aktardığı bir buyruğa göre, "... dervişlik makamı kırktır. Eğer (bir derviş) bilip (buna göre) amel etse, dervişliği temiz olur."⁸

Fevaid adlı eserde Hacı Bektaş Veli'nin Dört Kapı programını Hoca Ahmet Yesevi'den öğrendiği vurgulanır. Burada da Dört Kapı'nın içinde Kırk Makam vardır.⁹ Hacı Bektaş Veli'ye nispet edilen **Makâlât** adlı eserde de Dört Kapı içinde yer alan Kırk Makam teker teker sayılır ve kimi makamlarda geniş sayılabilecek açıklamalara yer verilir.¹⁰

İmam Cafer Buyruğu yazmalarının çoğunda (İzmir, Alaca, Gümüşhacıköy, Malatya, Hacibektaş-I) Dört Kapı, Kırk Makam ile anılır,¹¹ nadiren Dört Kapı makamlarına değinilmeden kaydedilir. Ancak bunlarda da makamların neler olduğu ifade edilmez.

Bektaşî dedebabalarından Ahmet Sırrı Dedebaba, **Bektaşî Tarikatı** adlı eserinde Dört Kapı içindeki Kırk Makamı teker teker saymakla yetinir.¹²

⁸ Hoca Ahmet Yesevi, *Fakr-name*, nşr. Kemal Eraslan, *Yesevi'nin Fakr-nâmesi*, (Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, 2016), 52.

⁹ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434s.426 vd.

¹⁰ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, nşr. Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş-Ali Öztürk, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2015), 67 vd.

¹¹ *Buyruk*, Nşr. Sefer AYTEKİN, (Ankara: Emek Yayınevi, 1958), 27, 61, 64, 65, 67, 113, 122, 126, 129, 132, 150, 1, 177, 179, 185, 209, 211, 214.

¹² Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.35-36

Alevi ariflerinin şiirlerinin [bizim görebildiğimiz kadarıyla] hiçbirinde Kırk Makam dışında başka bir makam sayısı yoktur. Tamamında Dört Kapı ya tek başına yahut Kırk Makam ile birlikte zikredilir.

Yunus Emre (1240-1321), “*Dört Kapı’dır Kırk Makam yüz altmış menzili var / On[a] erene açılır vilayet derecesi*”¹³ diyerek Dört Kapı’yı Kırk Makam’la anar.

Hak âşıklarından Hatayi (16. yüzyıl), “*Kırk Makam’ı Dört Kapı’da fark eyle*”¹⁴ mısralarıyla Kırk Makam’a atıf yapar.

Bektaşî saz şairlerinden Kul Mustafa (17. yüzyıl), Dört Kapı’nın ve içindeki Kırk Makam’ın bilinmesi gerektiğini söyler: “*Dört Kapı’yı Kırk Makam’ı bilersen*”¹⁵.

Erenlerden Teslim Abdal (17. yüzyıl), birkaç yerde Dört Kapı’yı Kırk Makam ile anar. Bunlardan birincisinde, “*Gerçek erenlerin emsali yoktur / Bilirim Dört Kapı Kırk Makam haktır*”¹⁶ diyerek Dört Kapı ve Kırk Makam’ın hak olduğuna vurgu yapar. İkincisinde ise, Dört Kapı Kırk Makam’ın kişiyi birliğe ulaştırdığını söyler: “*Dört Kapı’dan Kırk Makam’dan geçer mi? / Bir olup birliğe yeten ağlar mı?*”¹⁷

Hacı Bektaş Veli Dergâhı postnişinlerinden Hamdullah Çelebi (1767-1836) “Hasreti” mahlasıyla yazdığı bir şiirinde, “*Dört Kapı’dan Kırk Makam’dan içeri / Erişip nasibin alanlar gelsin*”¹⁸ diyerek Dört Kapı ve Kırk Makam’dan içeri girenlerin nasip aldığını ifade eder.

Hacı Bektaş Veli evlatlarından Güzide Ana (18. yüzyıl), “*Dört Kapı’yı Kırk Makam’ı bilenler*”¹⁹ ve “*Dört Kapı Kırk Makam kalktı aradan / Hallolup müşküller seçilmez oldu*”²⁰ mısralarıyla Dört Kapı ve Kırk Makam’ı birlikte zikreder.

Erzurumlu Noksani (ölm. 1872), Dört Kapı’yı Kırk Makam ile birkaç yerde dile getirir. Bir dizesinde, “*Dört Kapı Kırk Makam On İki Erkân*”²¹ diyerek Kırk Makam’ı vurgular. Bir başka yerde, Dört Kapı ve Kırk Makam’a sahip olduğunu söyler: “*Dört Kapı Kırk Makam’ı şeş*

¹³ İsmail Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 1/181.

¹⁴ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 2/161.

¹⁵ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/138.

¹⁶ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/125.

¹⁷ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/97.

¹⁸ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/206.

¹⁹ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/223.

²⁰ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/229.

²¹ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/241.

cihetten okudum / Hem Şeriat hem Tarikat hem Hakikat mendedir.²² Noksani'ye göre Dört Kapı Kırk Makam'ı yerine getirmek için ise bir mürşid-i kâmile varmak gerekir: *"Bir kâmil mürşide özünü yitir / Dört Kapı Kırk Makam yerine getir"*.²³

Amasyalı Fedayî Baba (1855-1940), *"Dört Kapı'dan Kırk Makam'dan geçmeyen (...) Beyhudedir ölün yursa ne fayda"*²⁴ mısralarıyla ahiret için dünyada Dört Kapı Kırk Makam'dan geçmek gerektiğini söyler. Yine Fedayî Baba'ya göre, Dört Kapı Kırk Makam'ı, Hz. Muhammed kurmuştur: *"Ey Fedayi Ahmet açtı şeriat (...) Dört Kapı Kırk Makam kurdu tamamet"*.²⁵

*"Dört Kapı'nun Kırk Makam'ın ararsan / Üç sünneti, yedi farzı bilegör"*²⁶ diyen Malatyalı Sadık Baba (1771-1837) da Kırk Makam'ı Dört Kapı ile anan erenler arasındadır. Başka bir yerde ise, *"Hasan ile Hüseyin'in atası / Cümle evliyanın gerçek putası [nişangâh] / Dört Kapı'nun Kırk Makam'ın ortası / Hakikat babında dermanı gördüm"*²⁷ diyerek Dört Kapı Kırk Makam'ın merkezinde Hz. Muhammed'i görür. Başka yerlerde ise Dört Kapı Kırk Makam'ı **"yol"** olarak niteler: *"Dört Kapı'dan Kırk Makam'a yol olsun / Sadık her cılgayı yol etmeyi gör"*.²⁸ *"Dört Kapı'yı Kırk Makam'ı yol eyler"*.²⁹

Arguvanlı Derviş Mehemed (18. yüzyıl) da Dört Kapı'yla Kırk Makam'ı anan hak âşıkları arasındadır: *"Dört Kapı Kırk Makam ince yolu var"*.³⁰

Hak erenlerinden Derviş Ali (19. yüzyıl), *"Dört Kapı Kırk Makam mümin yoludur"*³¹ diyerek Dört Kapı Kırk Makam'ı müminlerin yolu olarak tanımlar.

Âşık Sıdkı Baba (1865 - 1928), *"Dört Kapı Kırk Makam on yedi farzdır / Kılan bilir kılmayanlar ne bilir"*³² ve *"Dört Kapı Kırk Makam on iki erkân"*³³ dizeleriyle Dört Kapı ile Kırk Makam'ı birlikte dile getirir. Yine Âşık Sıdkı Baba (1865 - 1928), Dört Kapı ve Kırk Makam'ı bilen kişilerin insanlığın şerefini taşıdığını söyler: *"Dört Kapı'yı Kırk*

²² Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/257.

²³ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/245.

²⁴ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/293.

²⁵ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 4/495.

²⁶ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/379.

²⁷ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/381.

²⁸ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/396.

²⁹ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/398.

³⁰ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 3/445.

³¹ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 4/392.

³² Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 4/583.

³³ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 4/585.

*Makam'ı bilen zat / Eşref-i âdemi canan sendedir*³⁴ Dört Kapı Kırk Makam'ın içkin bir manası vardır ve bu manayı ancak mürşid-i kâmiller bilir: “*Dört Kapı'nın Kırk Makam'ın manasın / Bir kâmil mürşide sor da bak, sor da*”³⁵

Genci Abdal (19. yüzyıl), Dört Kapı içinde Kırk Makam bulunduğunu ve kişinin Hakikat kapısında hal ehli olduğunu vurgular: “*Dört Kapı'dan Kırk Makam'a yol verir / Hakikatte özge hâl eyler seni*”.³⁶

Merzifonlu Âşık Kul Fakır (19-20. yüzyıl), “*Dördüncü kapıda türap olmalı / Dört Kapı'da Kırk Makam'ı bulmalı*”³⁷ diyerek Dört Kapı Kırk Makam'ın hedeflerine dikkati çeker.

Hekimhanlı Esiri (1843-1913), “*Gel talip Dört Kapı Kırk Makam sende / Irak gezme yakın gözle cananı*”³⁸ dizeleriyle Dört Kapı Kırk Makam'ın insanda olduğunu bildirir.

Özetle, Aleviliğin yazılı kaynaklarının çoğunda Dört Kapı, Kırk Makam ile anılır. Bu da Alevilikte Dört Kapı içinde Kırk Makam olduğunu açıkça gösterir.

1.1.2. Yedili Makamlar

Dört Kapı içinde yedişer makam gösteren bir tane kaynak vardır. 1612 tarihli Manisa **Şeyh Safi Buyruğunda** Dört Kapı içinde yedişerden toplam yirmi sekiz makam olduğu ifade edilir. Yedi ve yirmi sekiz sayıları üzerinde durulan metinde Kur'an-ı Kerim'in yirmi sekiz harfle yazıldığı, Allah'ın gökleri ve yerleri yedişer kat yarattığı söylenir.³⁹

1.1.3. Diğer Makamlar

Yedili ve onlu makamlar yanında yetmiş ikili makamdan bahseden kimi kayıtlar da vardır. Şeyh Safi Buyruğu metinlerinden birine göre, “... *tarikât ve hakikat içinde yetmiş iki makamı vardır. Dört Kapı içinde bu yetmiş iki makamı yetmiş evliyanın ikisi talibindir. O iki makamı yerine getiren talip evliyanın yetmiş makamını yerine getirmiş olur. (Bu) iki makamın birincisi evliyaya vefa eylemektir. Çünkü talip olan*

³⁴ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 4/565.

³⁵ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 4/566.

³⁶ M. Tevfik Oytan, *Bektaşîliğin İçyüzü: Dibi, Köşesi, Yüzü ve Astarı Nedir?*, (İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası, 1956), 41.

³⁷ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 4/597.

³⁸ Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 4/461.

³⁹ Bisati, *Şeyh Safi Buyruğu*, nşr. Ahmet Taşğın, (Konya: Çizgi Yayınları, 2003), 19. Aynı metnin daha geç dönem farklı bir yazması için bkz.: *Şeyh Safi Buyruğu*, “Şah İbrahim Ocağı'ndan Gelen Bir Şeyh Safi Buyruğu”, nşr. Yunus Koçak, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 30 (2004), 63-118.

kişi ikrar verip “beli” demiş, tarikat içinde yol oğlu olmuştur. (...) Talibin ikinci makamı kalp ile tasdiktir.”⁴⁰

1.2. Dört Kapı'nın Makamları

Aleviliğin yazılı kaynaklarında Dört Kapı içindeki makamlardan bahsedenler oldukça azdır. Bu kaynaklardan kimi sadece isim olarak zikretmiş, kimi de kısa açıklamalarla yetinmiştir. Dört Kapı'nın makamlarını tek tek sayan kaynak eserler [tespit edebildiğimiz kadarıyla] kronolojiye göre şunlardır:

- a) Hoca Ahmet Yesevi, *Fakrname*. (Onlu makamlar)
- b) Hacı Bektaş Veli, *Makalat*. (Onlu makamlar)
- c) Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*. (Onlu makamlar)
- d) Bisati, *1628 Tarihli Şeyh Safi Buyruğu*. (Yedili makamlar)
- e) Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*. (Onlu makamlar)

Bu başlıkta bütün makamlar tek tek ele alınıp, Dört Kapı içinde Kırk Makam olan bütün kaynakları kapsayan bir inşaa için çalışılacaktır.

1.2.1. Şeriat Makamları

1) İman getirmek

Şeriat kapısının birinci makamı iman getirmektir. Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna inandığını sözlerle bildirmek halk ağzında “*iman getirmek*” olarak deyimleşmiştir. Zaten Türk Dil Kurumu'na göre iman getirmek, “*gönül rızasıyla Müslümanlığı kabul etmek*”, imana gelmek “*Müslüman olmak*”tır.⁴¹ Yani şehadet kelimesi getirip Müslüman olduğunu bildirmek, Şeriat kapısının birinci makamıdır. Kimi kaynaklarda şehadet kelimesinde “*Aliyyen veliyullah*” [Ali, Allah'ın velisidir] ibaresi de yer alır.⁴²

İman getirmek, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

⁴⁰ *Şeyh Safi Buyruğu*, nşr. Doğan Kaplan, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2015), 99-101; *Buyruk: Menâkıb-ı Şeyh Safi*, nşr. Ahmet Taşgım, *Irak'ta Mezhep Çatışmaları Arasında Aleviler Ve Bektaşiler*, (İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2012), 109-111.

⁴¹ İsmail Parlatır v.dğr. *Türkçe Sözlük*. (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998), 1075

⁴² “ [Bektaş], *Altı ay geçince şehadet parmağını kaldırdı: «Eşhedü en lâ ilahe illâllahu vahdehu lâ şerike leh ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve rasulühu ve eşhedü enne Aliyyen veliyullahu» dedi; Hünkâr'ın dilinden çıkan ilk söz, buydu.*”, *Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Veli: Vilâyet-nâme*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, (İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1958), 4

- a) Hak Taâlâ'nın birliğine, varlığına, sıfatlarına ve zâtına iman getirmektir.⁴³
- b) Amentüye imandır.⁴⁴
- c) İman getirmektir.⁴⁵
- d) Allah'a ve Resulüne itaat etmektir.⁴⁶
- e) İmandır.⁴⁷

2) İlim öğrenmek

Şeriat kapısının ikinci makamı, ilim öğrenmektir. İlim öğrenmek her kadın ve erkek Müslümana farzdır. Kur'an-ı Kerim'de yer alan bilgileri, Hz. Muhammed'in ve Ehlibeyt'in açıkladığı gibi anlamak esastır. Bu makamda söz konusu edilen ilim, zahir bilgisidir. İlim sahibi olan kişi sapmalardan korunur.

İlim öğrenmek, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) İlim öğrenmektir.⁴⁸
- b) İlimdir.⁴⁹

3) Namaz, Oruç, Zekât, Hac, Cihat

Şeriat kapısının üçüncü makamı, şeriatın şekli ibadetleridir. Namaz kılmak, otuz günlük orucu tutmak, zekât (ve hakullah / humus) vermek, gücü yetince hacca gitmek ve genel seferberlik halinde savaşa hazır olmak (cihat) bu makamda yerine getirilmesi ibadetler arasındadır.

Şeriat ibadetlerinin oluşturduğu makam, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Namaz kılmaktır.⁵⁰
- b) Oruç tutmaktır.⁵¹
- c) Zekât vermektir.⁵²

⁴³ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

⁴⁴ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

⁴⁵ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

⁴⁶ Bisati, *Şeyh Safi Buyruğu*, 20-60.

⁴⁷ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

⁴⁸ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.; Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.; Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

⁴⁹ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

⁵⁰ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

⁵¹ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

⁵² Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.; Bisati, *Şeyh Safi Buyruğu*, 20-60.

- d) Hacca gitmektir.⁵³
- e) Namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak, gücü yetince hacca gitmek, seferberlik olunca kaçmamak ve cenabetten temizlenmektir.⁵⁴
- f) İslâm'ın beş şartını yerine getirmektir.⁵⁵
- g) Beş vakit namazı kılmaktır. Aralarda zikir ve şükürle meşgul olmaktır.⁵⁶
- h) Bir ay oruç tutmaktır.⁵⁷
- i) İslâm'ın farzlarıdır. Yani namaz, zekât, hac, oruçtur.⁵⁸
- j) Zühhtür yani ibadete yönelmektir.⁵⁹

4) Helal kazanmak

Şeriat kapısının dördüncü makamı helal kazanmaktır. Helal kazanmak, geçimini meşru yollardan sağlamak demektir. Helal kazanıp helal yemek, faiz ve tefecilik gibi kirli yollardan geliri reddetmek, üretime ve hizmete yönelik çalışmak, haramdan uzak durmak bu makamın gereklerindedir.

Helal kazanmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Helal kazanç elde etmek, faiz ve tefecilikten uzak durmaktır.⁶⁰
- b) Helal kazanmak ve faizi haram bilmektir.⁶¹
- c) Helal yemektir.⁶²
- d) Haramdan uzak olmaktır.⁶³
- e) Helâl ve güzel istekte bulunmaktır.⁶⁴
- f) Helal kazanıp helal yemektir.⁶⁵

⁵³ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.; Bisati, *Şeyh Safi Buyruğu*, 20-60.

⁵⁴ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

⁵⁵ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

⁵⁶ Bisati, *Şeyh Safi Buyruğu*, 20-60.

⁵⁷ Bisati, *Şeyh Safi Buyruğu*, 20-60.

⁵⁸ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

⁵⁹ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36. Marifet kapısında yer verilmiştir.

⁶⁰ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

⁶¹ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

⁶² Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

⁶³ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

⁶⁴ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52. Marifet kapısında yer verilmiştir.

⁶⁵ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434. Hakikat kapısında yer verilmiştir.

5) *Nikâh kıymak*

Şeriat kapısının beşinci makamı nikâh kıymak yani evlenmek, aile kurmak ve aile olmaktır. Nikâh kıymak, evlenilmesi helal olan kişiler arasındaki aile kurma bağının topluma ilanıdır. Bu makam, nikâhlanan kişilerin gayrimeşru yollara sapmaması, hayız ve lohusalık gibi özel hallerde dikkat etmesi, yasaklanan işleri yapmaması, aile olması, çiftlerin doğru yolda birlikte dayanışarak ilerlemeleri gibi birçok hususu da içerir.

Nikâh kıymak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Nikâhla kendisine eş almaktır.⁶⁶
- b) Nikâh kıymaktır.⁶⁷
- c) Hayız ve lohusalık hallerine uymaktır.⁶⁸
- d) Hayız (özel haller) dönemlerinde kadınlarla ilişkide bulunmamaktır.⁶⁹

6) *Allah'ın emirlerine ve Hz. Muhammed'in sünnetlerine uymak*

Şeriat kapısının altıncı makamı Allah'ın emirlerine ve Hz. Muhammed'in sünnetlerine uymaktır. Allah'ın emirleri Kur'an'da açıkça belirtilen emir ve yasaklardır. Hz. Muhammed'in sünnetleri ise, Kur'an-ı Kerim'in uygulaması ile Kur'an-ı Kerim'de yer almayan Hz. Muhammed'in fiillerini içerir. İmam Cafer Buyruklarının Alaca⁷⁰ ile Hacıbektaş-I⁷¹ yazmalarında Allah'ın emri, Hz. Muhammed'in sünneti ve Hz. Ali'nin tariki arka arkaya ve birbirine bağlı şekilde geçer. Bu bağlamda Hz. Muhammed'e isnat edilen söz ve fiiller, mutlak surette Ehlibeyt kanalıyla ulaşılmış olmalıdır.

Hz. Muhammed'in sünnetlerine uymak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Allah'ın emrine ve Peygamberin şeriatına uyup salih amel işlemektir.⁷²
- b) Allah'ın yasaklarından sakınmaktır.⁷³

⁶⁶ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

⁶⁷ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

⁶⁸ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

⁶⁹ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

⁷⁰ *Buyruk*, 177.

⁷¹ *Buyruk*, 227.

⁷² Bisati, *Şeyh Safi Buyruğu*, 20-60.

⁷³ Bisati, *Şeyh Safi Buyruğu*, 20-60.

- c) Hz. Muhammed'in sünnetlerini yerine getirmektir.⁷⁴
- d) Sünnet-i cemaattir.⁷⁵
- e) Ehli Sünnet ve'l-cemaatten olmaktır.⁷⁶
- f) Hak Teâla'nın buyruğunu ve Resulün şer'ini yerine getirmektir.⁷⁷
- g) Şeriat dâhilinde olmaktır.⁷⁸

Hacı Bektaş Veli'ye ait olan bazı eserlerde bu makam "Ehli Sünnet ve'l-cemaatten olmak" şeklinde verilmişse de, bu türden mezhebi vurguların eklemeye ve tahrif olduğu daha önceki çalışmalarda izah edilmiştir.⁷⁹

7) Şefkatli olmak

Şeriat kapısının yedinci makamı şefkatli olmaktır. Şefkatli olmak, kalbi katılıktan korumak için bir kalkandır. Özellikle güçlü konumdayken affedici, şefkatli ve merhametli olmak üstün ahlakın işaretleri arasındadır.

Şefkatli olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Şefkatli olmaktır.⁸⁰
- b) Şefkattir.⁸¹

8) Dili korumak

Şeriat kapısının sekizinci makamı dili korumaktır. Bu makam boş, gereksiz ve kötü sözlerden sakınmak, özellikle gıybetten (dedikodu, koğuculuk) ve iftiradan uzak durmak, insanlarla yumuşak konuşmak gibi birçok özelliği içerir.

Dili korumak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Yumuşak konuşmaktır.⁸²
- b) Dili boş ve kötü sözden korumaktır.⁸³

⁷⁴ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

⁷⁵ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

⁷⁶ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

⁷⁷ Bisati, *Şeyh Safi Buyruğu*, 20-60.

⁷⁸ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

⁷⁹ Ali Rıza Özdemir, *Hünkâr: Hacı Bektaş Veli*, (Ankara: Kripto Yayınları, 2018), 135-175. Konuyla ilgili farklı bir çalışma için bkz. Ömer Faruk Teber, *Bektaşî Erkânâmelerinde Mezhebi Unsurlar*, (Ankara: Aktif Yayınları), 2008.

⁸⁰ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.; Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

⁸¹ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

⁸² Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

⁸³ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

- c) Gıybetten ve kötü hallerden korunmaktır.⁸⁴
- d) Gıybetten (koğuculuk) kaçınmaktır.⁸⁵

9) Temiz yemek ve temiz giyinmek

Şeriat kapısının dokuzuncu makamı temiz yemek ve temiz giyinmektir. Temiz yemek, Allah'ın helal kıldığı yiyeceklerden tüketip, yasakladıklarından uzak olmaktır. Aynı zamanda bu makam, kişisel bakım ve temizliğe de dikkat etmeyi içerir. Temiz giyinmek ise kişisel bakımın yanında edep sınırları içinde giyinmeyi ifade eder.

Temiz yemek ve temiz giyinmek, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Temiz giymek ve temiz yemektir.⁸⁶
- b) Temiz yemek ve temiz giyinmektir.⁸⁷
- c) Temiz yiyecekler yemek ve temiz giyinmektir.⁸⁸

10) İyiliği emredip kötülükten sakındırmak

Şeriat kapısının onuncu ve son makamı iyiliği emredip kötülükten sakındırmaktır. Kişi bunları önce kendi nefsi üzerinde uygulamalı, davranışlarıyla insanları iyiliğe teşvik etmeli ve kötü işlerden sakındırmalıdır. İyiliği teşvik ve kötülükten alıkoymak, müminlerin birbiri üzerindeki görevleri arasındadır. Bu makam insanlar üzerinde tahakküm kurmayı ve zorbalığı içermez, örnek olmayı içerir.

İyiliği emredip kötülükten sakındırmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) İyiliği emretmektir.⁸⁹
- b) Kötülükten sakındırmaktır.⁹⁰
- c) İyiyi-kötüyü tanımaktır.⁹¹
- d) İyiliği emredip kötülükten sakındırmaktır.⁹²
- e) Yaramaz işlerden hazer etmek.⁹³

⁸⁴ Bisati, *Şeyh Safi Buyruğu*, 20-60.

⁸⁵ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36. Hakikat kapısında yer verilmiştir.

⁸⁶ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

⁸⁷ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

⁸⁸ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

⁸⁹ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

⁹⁰ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

⁹¹ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52. Hakikat kapısında yer verilmiştir.

⁹² Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434; Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

⁹³ Bisati, *Şeyh Safi Buyruğu*, 20-60.

f) İyiliği insanlara telkin etmektir.⁹⁴

1.2.2. Tarikat Makamları

1) Tövbe etmek

Tarikat kapısının birinci makamı tövbe etmektir. Tövbe, kuru bir sözden ibaret değildir. Geçmişteki günahlara yönelik gerçek ve samimi bir pişmanlığı, hakların iadesini ve teslimini, bu günahları bir daha işlememek üzere geleceğe yönelik sağlam ve sarsılmaz bir iradeyi ifade eder.

Tövbe etmek, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Tövbe etmektir.⁹⁵
- b) El alıp tövbe etmektir.⁹⁶
- c) Günahlardan arınmak.⁹⁷
- d) Mürşide biat edip, yani ona söz verip, tövbe etmektir.⁹⁸

2) Pire / mürşide bağlanmak

Tarikat kapısının ikinci makamı bir pire veya mürşide bağlanmaktır. Herkes pir veya mürşit olamaz. Pirlük ve mürşitlik yapacak kişiler, doğru ve emin sıfatlarına sahip olmalı ayrıca Dört Kapı Kırk Makam'dan geçerek evliyalık makamına erişmiş olmalıdır. Hem zahir ve hem de batın bilgisine sahip olan pirlere veya mürşitlere, Dört Kapı'nın tamamını sürekli şekilde yerine getirmelidir.

Pire veya mürşide bağlanmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Pire el vermektir.⁹⁹
- b) Pirin hizmetinde olmaktır.¹⁰⁰
- c) Pirin izni ile konuşmaktır.¹⁰¹
- d) Pirin hizmetinde bulunmaktır.¹⁰²
- e) Şeyhine muti olmaktır.¹⁰³

⁹⁴ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

⁹⁵ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.; Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.; Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60.

⁹⁶ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

⁹⁷ Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60 Marifet kapısında yer verilmiştir.

⁹⁸ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

⁹⁹ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁰⁰ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁰¹ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁰² Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁰³ Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60.

f) Mürşide biat edip, yani ona söz verip, tövbe etmektir.¹⁰⁴

3) *Mürîr / Talip olmak*

Tarikat kapısının üçüncü makamı mürîr, dervîş veya talip olmaktır. Mürîr olmak, pir / mürşit huzurunda ikrar vermekle başlar. Bir nevi pirine ve mürşidine manevî evlat olmayı ifade eder. Onun sözlerine ve nasihatlerine kulak vermek, eğitiminden geçmek ve uyarılarını dikkate almaktır.

Mürîr olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Dervîşliği kabul etmektir.¹⁰⁵
- b) Mürîr olmaktır.¹⁰⁶
- c) Hizmet etmektir.¹⁰⁷
- d) İkrar vermektir.¹⁰⁸
- e) Mürebbi edinmektir.¹⁰⁹
- f) Mürîdin istekli olmasıdır.¹¹⁰
- g) Dersini yapmak, hidayet ve secdedir.¹¹¹

4) *Mücahede etmek*

Tarikat kapısının dördüncü makamı mücahede etmektir. Mücahede etmek, insanın kötü arzularıyla mücadele etmesi ve terbiye altına almasıdır. Yalnız kalıp kişinin kendi özünü dinlemesi, az yemesi, az içmesi, az uyuması, dünyaya tamahkâr olmaması, nefisini temizlemesi gibi hususlar da bu makamdadır.

Mürîr olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Tecrit olmaktır.¹¹²
- b) Tefrit olmaktır.¹¹³
- c) Mücahede etmektir.¹¹⁴
- d) Nefisle mücadele etmektir.¹¹⁵

¹⁰⁴ Ahmet Sırrı Dedebara, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁰⁵ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, . Marifet kapısında yer verilmiştir.

¹⁰⁶ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.; Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁰⁷ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁰⁸ Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60.

¹⁰⁹ Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60.

¹¹⁰ Ahmet Sırrı Dedebara, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹¹¹ Ahmet Sırrı Dedebara, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹¹² Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹¹³ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹¹⁴ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹¹⁵ Ahmet Sırrı Dedebara, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

5) *Tarikat kıyafetleri giymek*

Tarikat kapısının beşinci makamı tarikat kıyafetleri giymektir. Tarikat kıyafetleri giymek, başı tıraş etmekle başlar. Başı tıraş etmek, daha Hz. Muhammed'in zamanından beri dindarlık işareti olarak kabul edilir. Hırka, zembil, makas, seccade, doksan dokuzluk tespih, iğne, asa, kandil ve çerağ sahibi olmak ve diğer tarikat kıyafetlerine sahip olmak gerekir. Bunların tamamının ayrıca sembolik anlamları vardır.¹¹⁶

Tarikat kıyafetleri giymek, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Saçları tıraş etmek ve tarikata uygun kıyafet giymektir.¹¹⁷
- b) Başını tıraş etmektir.¹¹⁸
- c) Hırka, zembil, makas, seccade, yüzlük tespih, iğne, asa, kandil ve çerağ sahibi olmaktır.¹¹⁹
- d) Hırka, zembil, makas, seccade, tespihtir. İbret almak ve hidayete ermektir.¹²⁰
- e) Başı tıraş etmek, elbiseyi azaltmak, yani basit ve sade giyinmektir.¹²¹

6) *Korku ile ümit arasında olmak*

Tarikat kapısının altıncı makamı korku ile ümit arasında olmaktır. Kendi kusurlarından ve günahlarından dolayı korkuda olmak, bağışlanmak ve manevi ilerleme yolunda başarıya ulaşmak için Allah'ın rahmetinden ümidi kesmemek esastır.

Korku ile ümit arasında olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Korkmaktır.¹²²
- b) Reca. Allah'ın rahmetinden ümitli olmaktır.¹²³

¹¹⁶ Konuyla ilgili bir çalışma için bkz.: Yusuf Gökalp-Hatice Teber, "Risâle-i Su'âl-i Hırka Risâle Der Beyân-ı Kemer ve Der Beyân-ı Post İsimli Bektâşi Metinlerinde Dinî Tasavvufî Metinler", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVI/2, (2016), 77-91

¹¹⁷ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹¹⁸ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹¹⁹ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹²⁰ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹²¹ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektâşi Tarikatı*, 35-36.

¹²² Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.; Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹²³ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

- c) Korkudur.¹²⁴
- d) Korku sahibi olmaktır.¹²⁵
- e) Reca sahibi olmak. Yani Allah'ın rahmetinden umut kesmemektir.¹²⁶
- f) Korku ile ümit arasında olmaktır.¹²⁷
- g) Ümitvar olmaktır.¹²⁸
- h) Allah'tan işlenen günahların cezası hususunda korkmaktır.¹²⁹
- i) Korkudur (Allah'tan).¹³⁰

7) Hoşgörü sahibi olmak

Tarikat kapısının yedinci makamı hoşgörülü olmaktır. İnsanlara karşı hoşgörü olmak, insanların kusurlarını görmemek ile insanlara hürmetkâr ve saygılı olmayı da içerir.

Hoşgörü sahibi olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Hoşgörü sahibi olmaktır.¹³¹
- b) Hürmetkâr ve saygılı olmaktır.¹³²

8) Zikir etmek

Tarikat kapısının sekizinci makamı zikir etmektir. Zikir, anmak demektir. Allah'ı çokça anmak, salat-ı daim halinde olmak zikir makamının hallerindedir.

Zikir etmek, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Vird-i evkatı yerine getirmektir.¹³³
- b) Zikir etmektir.¹³⁴

9) Nasihat dinlemek ve nasihat sahibi olmak

¹²⁴ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81. Marifet kapısında yer verilmiştir.

¹²⁵ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434: Marifet kapısında yer verilmiştir.

¹²⁶ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹²⁷ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹²⁸ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹²⁹ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹³⁰ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36. Marifet kapısında yer verilmiştir.

¹³¹ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434: Hakikat kapısında yer verilmiştir.

¹³² Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹³³ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹³⁴ Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60.

Tarikat kapısının beşinci makamı nasihat dinlemek ve nasihat sahibi olmaktır. Doğru sözü işitip, ona uymak, doğruları öğrenmek için ilim sohbetlerine katılmak, bilmediği doğruları öğrenmek ve bildiği doğruları paylaşmak tarikat ehlinin özellikleri arasındadır.

Nasihat dinlemek ve nasihat sahibi olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Nasihat dinlemektir.¹³⁵
- b) Nasihat sahibi olmaktır. Yani cem olmak, öğüt vermek ve sevgi göstermektir.¹³⁶
- c) Nasihat ve muhabbet sahibi olmaktır.¹³⁷

10) Allah aşkına sahip olmak

Tarikat kapısının onuncu ve son makamı Allah aşkına sahip olmaktır. Allah'ın aşkını arzulamak, bu duyguya sahip olmak, gönlümüzü arı ve temiz tutmak, iyi niyet ve düşüncelerle hareket etmek bu makamın içeriğini teşkil eder.

Allah aşkına sahip olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Aşk, şevk ve fakirliktir.¹³⁸
- b) Aşk, Allah özlemi, saflık, duruluk ve alçak gönüllülüktür.¹³⁹
- c) Allah'a hüsn-ü zanda bulunmaktır. O'nun verdiklerine iyi gözle, temiz düşünceyle bakmaktır.¹⁴⁰
- d) Dostluk, nasihat ve sevgidir.¹⁴¹

1.2.3. Marifet Makamları

1) Ahireti seçmek

Marifet kapısının birinci makamı ahireti seçmektir. Dünya nimetlerine dair hırsırları terk ederek ahirete yönelmek ve dünya ile ahiret arasındaki bütün tercihlerde ahirete ait olanları tercih etmek, bu makamda bulunan hususlardır.

Ahireti seçmek, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Ahireti seçmektir.¹⁴²

¹³⁵ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹³⁶ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹³⁷ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹³⁸ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹³⁹ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁴⁰ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁴¹ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁴² Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

- b) Dünyayı terk etmektir.¹⁴³
c) Terk-i dünya sahibi olmaktır.¹⁴⁴

2) Edeph sahibi olmak

Marifet kapısının ikinci makamı edep sahibi olmaktır. Edeph, ince ve iyi ahlakı ifade eder. İslâm ve Ehlibeyt ahlakını inceliklerine kadar öğrenerek kişinin kendi hayatında uygulaması, özümsemedir.

Edeph sahibi olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Edephdir.¹⁴⁵
b) Edeph sahibi olmaktır.¹⁴⁶

3) Kanaatkâr olmak

Marifet kapısının üçüncü makamı kanaatkâr olmaktır. Dünya nimetlerinden yeter derecedekiyle geçinip, azla yetinmektir. Zararlı şeylerden ve günahlardan sakınmaktır.

Kanaatkâr olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Bir parça lokmaya el uzatmamak, belki fazlaya kanaat etmektir.¹⁴⁷
b) Perhizkâr olmaktır.¹⁴⁸
c) Perhizkârlıktır.¹⁴⁹
d) Kanaattir.¹⁵⁰

4) Cömert olmak

Marifet kapısının dördüncü makamı cömert olmaktır. Cömertlik, kişinin sahip olduğu maddi ve manevi nimetlerden Allah rızası için ihtiyaç sahiplerini yararlandırmasıdır.

Cömert olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Cömert olmaktır.¹⁵¹

¹⁴³ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁴⁴ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434. Tarikat kapısında yer verilmiştir.

¹⁴⁵ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.; Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁴⁶ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁴⁷ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, . Hakikat kapısında yer verilmiştir.

¹⁴⁸ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁴⁹ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁵⁰ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.; Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36. Hakikat kapısında yer verilmiştir.

¹⁵¹ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

- b) Cömertliktir.¹⁵²
- c) Keremdir (Cömert ve eli açık olmak).¹⁵³

5) **Hayâ sahibi olmak**

Marifet kapısının beşinci makamı hayâ sahibi olmaktır. Hayâ sahibi olmak, sadece gayrimeşru cinsel ilişkiden değil her türlü kötülükten ve çirkinlikten uzak durmaktır. Ayrıca her türlü kötü söz ve fiilden utanmak, yürekte rahatsız olmak anlamına da gelir.

Hayâ sahibi olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Utanmaktır.¹⁵⁴
- b) Hayâ sahibi olmaktır.¹⁵⁵
- c) Hayâdır.¹⁵⁶
- d) Hayâdır (utanmadır).¹⁵⁷

6) **Sabırlı olmak**

Marifet kapısının altıncı makamı sabırlı olmaktır. Sabırlı olmak, Allah'ın emir ve yasaklarına uymakta iradeli davranmak, bela ve zorluklar karşısında pes etmemektir.

Sabırlı olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Her işe tahammül etmektir.¹⁵⁸
- b) Sabır ve kanaat sahibi olmaktır.¹⁵⁹
- c) Sabırdır.¹⁶⁰

7) **İlim sahibi olmak**

Marifet kapısının yedinci makamı ilim sahibi olmaktır. İlim sahibi olmak, zahiri olduğu gibi batını ilimlere vakıf olmak, vakıf olduğu batını ve zahiri ilimleri hayatında uygulamak, bu ilimleri talep edenlerle paylaşmak bu makamdaki özelliklerdir.

İlim sahibi olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

¹⁵² Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁵³ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁵⁴ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁵⁵ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁵⁶ Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60. Tarikat kapısında yer verilmiştir.

¹⁵⁷ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁵⁸ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁵⁹ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁶⁰ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81; Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60; Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

- a) İlim sahibi olmaktır.¹⁶¹
- b) İlimdir.¹⁶²
- c) İlimdir (maddi ilim).¹⁶³
- d) İrfandır (manevi ilim).¹⁶⁴

8) Kendini bilmek

Marifet kapısının sekizinci makamı kendini bilmektir. Kişinin hem beden ve hem de ruhen kendini tanıması, vücut şehrinin bilerek bu yolla Allah'ın varlığına ulaşması bu makamda bulunan özellikler arasındadır.

Kendini bilmek, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Vücut (varlık) makamını bilmektir.¹⁶⁵
- b) Kişinin kendini bilmesidir.¹⁶⁶
- c) Kendini bilmek yani kendi nefsinin tanımaktır.¹⁶⁷
- d) Kendini bilmektir.¹⁶⁸

9) Fenâ olmak

Marifet kapısının dokuzuncu makamı fenâ olmaktır. Fenâ olmak, kendi varlığını fani bilip, kibre, gurura kapılmamak, ölmeden önce ölmektir.

Fenâ olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Fenâ olmaktır.¹⁶⁹
- b) Ölmeden önce ölmektir.¹⁷⁰

10) Marifet sahibi olmak

Marifet kapısının onuncu ve son makamı marifet sahibi olmaktır. Kişinin Allah'ı kâmil anlamda bilmesi ve Allah'ı gönül gözüyle görmesi anlamına gelir.

Marifet sahibi olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

¹⁶¹ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁶² Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁶³ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁶⁴ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁶⁵ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁶⁶ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁶⁷ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁶⁸ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁶⁹ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁷⁰ Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60. Tarikat kapısında yer verilmiştir.

- a) Marifet kılmaktır.¹⁷¹
- b) Marifet sahibi olmaktır. Yani kalbin temiz olmasıdır.¹⁷²
- c) Marifet yani Allah'ı bilmektir.¹⁷³
- d) Ehl-i maarif olmaktır.¹⁷⁴
- e) Kalp gözünün açılmasıdır ve Allah özlemidir.¹⁷⁵

1.2.4. Hakikat Makamları

1) Alçak gönüllü olmak

Hakikat kapısının birinci makamı alçak gönüllü olmaktır. Makamı, mevkii, serveti, malı, mülkü, ilmi ne olursa olsun diğer insanlar hatta hiçbir canlı karşısında kibirlenmemek, onlara tepeden bakmamaktır.

Alçak gönüllü olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Alçak gönüllü olmaktır.¹⁷⁶
- b) Tevazudur (alçak gönüllülüktür).¹⁷⁷
- c) Tevazu ve kardeşliktir.¹⁷⁸

2) Yetmiş iki milleti ayıplamamak

Hakikat kapısının ikinci makamı yetmiş iki milleti ayıplamamaktır. Kimsenin ayıbını görmemek ve anmamak, kimseyi incitmemek, insanların kusurlarından geçmek, insanlara elinden gelen iyiliği yapmak, hiçbir cana kıymamak, doğayla uyumlu yaşamak gibi hususlar bu makamın içeriğinden bir kısımdır.

Yetmiş iki milleti ayıplamamak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Kimseyi incitmemektir.¹⁷⁹
- b) Kendisini, lokmasını Hak yolunda sebil etmektir.¹⁸⁰

¹⁷¹ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁷² Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁷³ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁷⁴ Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60.

¹⁷⁵ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36. Hakikat kapısında yer verilmiştir.

¹⁷⁶ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁷⁷ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁷⁸ Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60. Marifet kapısında verilmiştir.

¹⁷⁹ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁸⁰ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

- c) Cana kıymamaktır.¹⁸¹
- d) Elinden gelen her iyiliği yapmaktır.¹⁸²
- e) Her şeyin ve herkesin kendisinden güvende olmasıdır.¹⁸³
- f) Yetmiş iki milleti ayıplamamaktır.¹⁸⁴
- g) İnsanların günahından geçmektir.¹⁸⁵
- h) Kimsenin ayıbını anmamaktır.¹⁸⁶
- i) Diğer yaratılmışlarla birliktir (hiçbir yaratığa eziyet etmemektir).¹⁸⁷

3) **Salih amel sahibi olmak**

Hakikat kapısının üçüncü makamı salih amel sahibi olmaktır. Salih amel, sağlam bir bilinç ve samimi bir içtenlikle Allah'ın razı olduğu işleri O'nun rızası için yapmaktır. Amellerin bilinç ve samimiyetin üst seviyesinde yerine getirilmesidir.

Salih amel sahibi olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Amel etmektir.¹⁸⁸
- b) Salih amel sahibi olmaktır.¹⁸⁹

4) **Fakirlik**

Hakikat kapısının dördüncü makamı fakirliktir. Fakirlik, kişinin bütün zenginliğin asıl sahibinin Allah olduğunu bilerek her zaman O'na mutlak bir ihtiyaç içinde olduğu bilinciyle yaşamasıdır.

Fakirlik, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Fakirliği inkâr etmemektir.¹⁹⁰
- b) Miskinliktir.¹⁹¹
- c) Aşk, şevk ve fakirliktir.¹⁹²

¹⁸¹ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁸² Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁸³ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁸⁴ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁸⁵ Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60.

¹⁸⁶ Bisati, *Şeyh Safî Buyruğu*, 20-60.

¹⁸⁷ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

¹⁸⁸ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁸⁹ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434, Marifet kapısında verilmiştir.

¹⁹⁰ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁹¹ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81. Marifet kapısında verilmiştir.

¹⁹² Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81. Tarikat kapısında verilmiştir.

5) *Seyr-i sülûk sahibi olmak*

Hakikat kapısının beşinci makamı seyr-i sülûk sahibi olmaktır. Seyr-i sülûk, kişinin manevi olarak ilerlemesini sürdürmesi, çıktığı yolculuğa devam etmesidir. Allah'ın rızasına uygun söz ve eylemlere sarılmasıdır.

Seyr-i sülûk sahibi olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Seyr-i sülûk kılmaktır.¹⁹³
- b) Seyr-i sülûk sahibi olmaktır.¹⁹⁴
- c) Seyirdir.¹⁹⁵

6) *Sırra ermek*

Hakikat kapısının altıncı makamı sırra ermektir. Hakikat kapısındaki sırlar, kişilere keşif yoluyla ayan olur ve bu sırlar ancak ehli arasında sohbet konusu edilir. Bu nedenle sırlar, ehil olmayanlara faş edilmez. Nadana, bilmeyene anlatılmaz.

Sırra ermek, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Hakikat sırlarını bilmektir.¹⁹⁶
- b) Herkesten sırrını saklamaktır.¹⁹⁷
- c) Sırdır.¹⁹⁸
- d) Sohbetir. Hakikat sırlarını söylemektir.¹⁹⁹
- e) Sır saklamaktır. Yani dilini meşru olmayandan korumaktır.²⁰⁰
- f) Sırrın makamıdır.²⁰¹
- g) Arkadaşlık ve sırları ortaya koymaktır.²⁰²

7) *Münacat sahibi olmak*

Hakikat kapısının yedinci makamı münacat sahibi olmaktır. Münacat, fısıldar veya bir sırrı paylaşır gibi Allah'a yalvarış, yakarış ve dua etmek demektir. Salat-ı daimde olmaktır.

¹⁹³ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

¹⁹⁴ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

¹⁹⁵ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁹⁶ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52. Marifet kapısında verilmiştir.

¹⁹⁷ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52

¹⁹⁸ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

¹⁹⁹ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

²⁰⁰ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

²⁰¹ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

²⁰² Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

Münacat sahibi olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Münacat sahibi olmaktır.²⁰³
- b) Münacattır.²⁰⁴
- c) Münacattır (yalvarmadır).²⁰⁵

8) Toprak olmak

Hakikat kapısının sekizinci makamı toprak olmaktır. Toprak olmak, her yakarışın ve amelin kabul edildiği bir haldir. İnsanlara örnek olunan bu makamda, küfür imana, kötülük iyiliğe çevrilir.

Toprak olmak, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Yolunun toprağı olmaktır.²⁰⁶
- b) Toprak olmaktır.²⁰⁷

9) Dört Kapı'da sebat etmek

Hakikat kapısının dokuzuncu makamı Dört Kapı'da sebat etmektir. Dört Kapı bir bütündür ve hepsinin aynı zamanda hayata geçirilmesi gerekir. Biri diğerini kaldırmadığı gibi, biri diğerinin yerine geçmez.

Dört Kapı'da sebat etmek, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Şeriat, Tarikat, (Mârifet) ve Hakikat makamını bilmektir.²⁰⁸

10) Vuslata ermek

Hakikat kapısının onuncu ve son makamı vuslata ermektir. Vuslata ermek, kişinin Allah'a ulaşması, kendi özünde Allah'ı bulmasıdır. Allah'ın varlığını müşahede edip O'na ulaşmasıdır. Kendi varlığından geçerek mülkün sahibi olan Allah'a yüz sürmektir.

Vuslata ermek, Aleviliğin yazılı kaynaklarında şu şekilde geçer:

- a) Vuslattır. Yani Tanrı'ya karışmaktır.²⁰⁹
- b) Allah'a yüz sürüp, yüzsuyun bulmaktır.²¹⁰

²⁰³ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

²⁰⁴ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

²⁰⁵ Ahmet Sırrı Dede Baba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

²⁰⁶ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

²⁰⁷ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

²⁰⁸ Hoca Ahmet Yesevî, *Fakr-nâme*, 52.

²⁰⁹ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

²¹⁰ Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

- c) Mülk sahibine yüzünü sürüp yüz suyunu bulmaktır. Yani kişinin ibadetle hoşgörü, iyilik ve hayırseverlikle Allah'a yakarmasıdır.²¹¹
- d) Allah'ın varlığını müşahede etmek ve O'na varmaktır.²¹²
- e) Hayır sahibi olmaktır. Kişinin kendi malını hatta canını Allah yolunda harcamasıdır.²¹³
- f) Secdedir.²¹⁴
- g) Teberra (dost edinme)'nin²¹⁵ makamıdır.²¹⁶
- h) Her işte Allah'a dayanmak, işleri ona havale etmektir.²¹⁷

SONUÇ

Aleviliğin yazılı kaynaklarında ve iç metinlerinde Dört Kapı'nın makamları genel olarak kırk tane kabul edilir. Her ne kadar bu makamlar arasında bazı farklılıklar varsa da, genel olarak ortak bir paydada ve ortak bir ruhta buluşurlar; birbirini tamamlarlar. İnsanın kâmil olması yani kendi özünde Allah'ı bulması bu makamları tamamen yerine getirmesiyle mümkündür. Makamlardan biri olmazsa, hedeflenen amaca ulaşılmaz.

Bu çalışmada, Dört Kapı içindeki Kırk Makam'ın varlığı kapsayıcı bir yöntemle ele alınmıştır. Aleviliğin yazılı kaynaklarında verilen bütün makamlar ana / ortak başlıklar altında toplanmış ve bu şekilde bir inşaya gidilmiştir. Özellikle makamların kapılar içindeki sıralaması, bu makalede mutlak ve değişmez bir doğruyu ifade etmemektedir. Başka çalışmalarda makamların yerlerinin değiştirilmesi söz konusu olabileceği gibi, kaynaklara bakılarak yeni inşalar yapılması da mümkündür.

Kırk Makam'ın Aleviliğin yazılı kaynaklarına göre teker teker açıklanması ise başka çalışmalarda ele alınmalı ve içerikleri kâmil kalemeye alınmalıdır.

²¹¹ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

²¹² Hünkâr Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, 68-81.

²¹³ Hacı Bektaş Veli, *Fevaid*, 426-434.

²¹⁴ Bisati, Şeyh Safi Buyruğu, 20-60.

²¹⁵ Teberra, Alevi inancında Ehlibeyt'i sevmeyenleri Allah rızası için sevmemek demektir. Teberra, burada Allah dostu olmak anlamında kullanılmış olmalıdır. Teberranın tam tersi olan tevella ise Ehlibeyt'i sevenleri Allah rızası için sevmek demektir. Detaylar için bkz.: Hüseyin Dedekargınoğlu, "Alevilikte Tevellâ Ve Teberrâ Kavramları", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 93, (Bahar 2020), 163-191.

²¹⁶ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

²¹⁷ Ahmet Sırrı Dedebaba, *Bektaşî Tarikatı*, 35-36.

KAYNAKLAR

Ahmet Sırrı Dedebaba. *Bektaşî Tarikatı*. nşr. H. Yılmaz. “Ahmet Sırrı Dedebaba ve ‘Bektaşî Tarikatı’”. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 99/10 1999. 27-49.

Bisati. *Şeyh Safî Buyruğu*. nşr. Ahmet Taşğın. Konya: Çizgi Yayınları. 2003.

Buyruk. Nşr. Sefer Aytekin. Ankara: Emek Yayımevi. 1958.

Buyruk: Menâkıb-ı Şeyh Safî. nşr. Ahmet Taşğın. *Irak'ta Mezhep Çatışmaları Arasında Aleviler Ve Bektaşîler*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık. 2012. 109-111.

Dedekargnoğlu, Hüseyin. “Alevilikte Tevellâ Ve Teberrâ Kavramları”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 93. Bahar 2020.

Gökalp, Yusuf -Hatice Teber. “Risâle-i Su’âl-i Hırka Risâle Der Beyân-ı Kemer ve Der Beyân-ı Post İsimli Bektâşî Metinlerinde Dinî Tasavvufî Metinler”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XVI/2. 2016. 77-91.

Hacı Bektaş Veli. *Fevaid*. trc. Baki Yaşa Altınok. haz. Abdurrahman Güzel *Hacı Bektaş Veli El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları. 2011. 428.

Hoca Ahmet Yesevi. *Fakr-nâme*. nşr. Kemal Eraslan. *Yesevi'nin Fakr-nâmesi*. Ankara: Hoca Ahmet Yesevî Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları. 2016. 52.

Hünkâr Hacı Bektaş Veli. *Makâlât*. nşr. Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş-Ali Öztürk. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 2015.

Kutlu, Sönmez. *Alevilik Bektaşîlik Yazıları: Aleviliğin Yazılı Kaynakları*. İstanbul: Ankara Okulu Yayınları. 2008.

Menakıb-ı Hacı Bektâş-ı Veli: Vilâyet-nâme. haz. Abdalbaki Gölpınarlı. İstanbul: İnkılap Kitabevi. 1958.

Oytan, M. Tefvik. *Bektaşîliğin İçyüzü: Dibi, Köşesi, Yüzü ve Astarı Nedir?*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası. 1956.

Özdemir, Ali Rıza. “Alevi-Bektaşî Yolunda Dört Kapı Kavramı”. *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 13/1. Haziran 2020. 249-283.

Özdemir, Ali Rıza. *Aleviliğin Yazılı Kaynakları*. Ankara: Kripto Yayınları. 2017.

Özdemir, Ali Rıza. *Hünkâr: Hacı Bektaş Veli*. Ankara: Kripto Yayınları. 2018.

Özmen, İsmail. *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi 1-4. Ciltler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. 1998.

Parlatır İsmail vd. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 1998.

Rençber Fevzi, *Hakk Muhammed Ali Aşkî: Adıyaman Alevileri*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2016.

Şahin, Hanifi. "Alevi Yazılı Kaynaklarındaki Dört Kapı Kırk Makam Anlayışının Günümüz Alevî Yazarlarca Algılanışı". *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu 03-05 Ekim/October 2013*. Ed. Mehmet Yazıcı. Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları. 2014. 1/274-288

Şeyh Safî Buyruğu. nşr. Doğan Kaplan. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 2015.

Şeyh Safî Buyruğu. nşr. Yunus Koçak. "Şah İbrahim Ocağı'ndan Gelen Bir Şeyh Safî Buyruğu". *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 30 2004. 63-118.

Teber, Ömer Faruk. *Bektâşî Erkânâmelerinde Mezhebî Unsurlar*. Ankara: Aktif Yayınları. 2008.

SUMMARY

The Four Gates is the name given to the training program designed to educate people and build society on the basis of the concept of consent in Alevism. Some of the stages of this program, which contains some degrees, consist of the main and the intermediate steps. The main steps are called the roof of Four Gates and consist of Sharia, Tarikat, Marifet and Hakikat gates. There are also some intermediate steps called makam at each door. The contents of these makams, which are given in different numbers in different sources, also show some differences.

The sources we use in our article are written sources of Alevism and its inner texts. By looking at these sources, the makams of the Four-Gate program were tried to be determined. Contemporary studies on the Four Gates were disconnected from the tradition interpretations and they deserve many criticisms. For this reason, except for compulsory situations, current studies have not been cited here. An inclusive criticism of current studies on the Four-Gates and rootless constructions with uncertain disconnections must be made.

The concept of the Four-Gates is often mentioned in the written sources of Alevism, but the sources counting the makams are very limited. A small number of scholars, especially Pir-i Turkistan Hoca Ahmet Yesevi and Hünkâr Hacı Bektaş Veli, listed the makams of

Four-Gate. In this limited data, the makams of the Four-Gates show some differences, but it is possible to say that the makams mostly overlap. In this study, a common and inclusive road map has been tried to be constructed based on the written sources contacting the makams of the Four-Gates. There is a construction in this study, but the main material of this construction is nothing more than the written sources of Alevism.

In this study, the makams of each door were first brought together according to written sources, and then they were classified according to their subjects. The makams in some sources have been moved between the Gates. In this, it was taken into account at which gate the sources in question are concentrated. As a result, our classification led us to conclude that the Four Gates had a total of forty makams, ten from each Gates.

It has been determined that there are some differences between the makams in the Four Gates. However, it was observed that these differences did not contradict the general structure and spirit of the curriculum of Four Gates, or even complement each other. It is estimated that at least some of these differences arise from the reproducers or the views of the Alevi scholars during the reproduction of the works.

The makams within the Four Gates are generally expressed as decimal systems in the written sources of Alevism. According to this systemization, there are Forty Makams within the Four Gates. In almost all of the written texts of Alevism and in the oral tradition, the decimal system predominantly exists. Apart from this, a system of seven is encountered in one source. There are also sources saying that there are different makams at each door, but these are exceptions.

In the written sources of Alevism, there are only few that mention the makams in the Four Gates. Some of these sources only mentioned as names, and some were content with short explanations. The sources that count the makams of the Four Gates one by one [as far as we can identify] according to chronology are: a) Hoca Ahmet Yesevi, Fakrname (decimal makams), b) Hacı Bektaş Veli, Makalat (decimal makams), c) Hacı Bektaş Veli, Fevaid (decimal makams), d) Bisati, Sheikh Safi commandment of 1628 (Sevent makams in each Gate), e) Ahmet Sırrı Dede Baba, Bektashi Sect (decimal makams).

The makams of the Sharia Gate are ten: 1) Being faithful, 2) Learning knowledge, 3) Praying, Fasting, giving Zakat, going to Hajj, participating in Jihad, 4) Earning halal, 5) Marrying, 6) Following Allah's orders and the sunnahs of the prophet Muhammad, 7) To be

compassionate, 8) Watch out for the language, 9) To eat and wear clean, 10) To command goodness and to avoid evil.

The makams of the Tarikat Gate are ten: 1) Being repent, 2) Connecting with Pir/murshid, 3) Becoming a disciple/Demander, 4) Struggling, 5) Wearing cultic clothing, 6) Being between fear and hope, 7) Having tolerance, 8) Chanting, 9) Taking and giving advice, 10) Having love for Allah.

The makams of the Marifet Gate are ten: 1) Choosing the Hereafter, 2) Being decent, 3) Being abstinent, 4) Being generous, 5) Having morality, 6) Being patient, 7) Being knowledgeable, 8) Knowing yourself, 9) Being a true servant to Allah, 10) Having ingenuity.

In the written sources of Alevism, the makams of the Four-Gates are generally accepted as being forty. Although there are some differences between these makams, they generally meet in a common denominator and in a common spirit. In this study, the existence of Forty Makams in the Four Gates has been handled by an inclusive method. All makams given in the written sources of Alevism were gathered under main / common headings and a construction was made in this way. Especially the ordering of the makams within the doors does not express an absolute and constant truth in this article. Other studies are likely to relocate the makams. In this study, the Forty Makams is outlined, and the ways of placement in the written sources of Alevism are essentially transferred. The explanation of the Forty Makams one by one according to the written sources of Alevism should be handled in other studies and their contents should be written in full. Separate studies should be done for each makam.